

„Bojánjánosi idők következnek” - Jékely Zoltán kolozsvári évei 1940 és 1946 közti levelezésének tükrében

- szinopszis -

A 2013 áprilisában centenáriumát ünneplő Jékely Zoltánra ebben a kiemelt évben az eddiginél több figyelem jut. Többek között a *Holmi* áprilisi száma emlékezett meg sokszínű összeállításával a költőről, melyben hagyatékának gondozójaként lehetőségem volt közel 50 levelet közreadni az 1940-46 közti Jékely-Áprily-levelezésből. A kettejük közti, egész életen átívelő gazdag levelezés talán legérdekesebb évei ezek, amelyek igen sok tanulsággal szolgálhatnak a „válság és kultúra” témakör területén is.

Jékely Zoltán a II. bécsi döntést követően, 1941-ben határozott úgy, hogy visszatér szülőföldjére, Erdélybe, és ismét Kolozsváron telepszik le. Úgy tűnik, végleges döntést hoz, a Budapesten töltött bő egy évtizedet csak közjátékként fogja fel („Pest elűnt a szemhatár alatt. Nem is éltem én ott soha – mindig idehaza voltam.” – írja apjának). A korszak Jékely-Áprily levelezésben végigkövethető, hogy a kezdeti levelek lelkesedése, derűlátása („Zsoli Kolozsvariensis”) hogyan alakul a háború előrehaladtával párhuzamosan borúlátássá, szorongássá. A családi és történelmi tragédiák és az erdélyi élet egyre kilátástalanabbá válásának hatására végül Jékely nem dönthet másként, ismét Budapestre költözik.

A folyóiratban megjelent és a még publikálatlan, feldolgozás alatt álló '40 és '46 közti levelezésből kiindulva, de természetesen a korszak lírai és prózai műveit sem figyelmen kívül hagyva előadásom célja annak végigkövetése, hogy a történelmi és családi tragédiák sújtotta években milyen fázisokon át jut el Jékely 1946-ra az ebben a mondatban is tetten érhető lelkiállapotig: „De milyen más volt Erdélyre gondolni, mint Erdélyben élni!”

Az előadás címében szerepeltetett rejtélyes „bojánjánosi” kifejezés Áprily Lajos egyik 1944-es levelében olvasható, majd visszatér egy apjának szóló Jékely-levelben is. A levelezés feldolgozása során eleinte megfejthetetlennek tűnő kifejezésről annak valódi értéke nélkül is érzékelhető volt, hogy az értékvesztésnek, a korszak borzalmainak a szimbóluma. A rejtélyt Kovács András Ferenc fejtette meg: románra fordítva a nevet Jon Boianhoz, a '40-es évek Romániájának hírhedt politikai kalandorához, ügynökéhez vezetnek a szálak. Így lesz ez a név, jelzővé válva, jelölője mindannak, ami Jékely Zoltán előtt áll 1944-ben, a Kolozsvár számára legtragikusabb világháborús esztendőben.

A 20. század első felében erdélyinek születni eleve magában hordozza azt, hogy az ember folyamatos válsághelyzetben éli mindennapjait és folyamatosan súlyos döntések meghozatalára kényszerül - maradni a szülőföldön, ám egy másik országban, vagy az anyaországba települni, de mégis idegenbe – nyelvek, országok, kultúrák közti folyamatos határhelyzetben létezik Jékely is. Ám épp az ebből fakadó kulturális sokszínűség ad lehetőséget a szellem nyitottá válására: Jékelynél teljesen természetes az Erdélyben egymás mellett élő kultúrák egyenrangúsága.

A kolozsvári intermezzo éveiben a város irodalmi/kulturális életébe aktívan bekapcsolódó Jékelynek (a *Termés* című folyóirat, majd a *Világosság* irodalmi rovatának szerkesztője) lírai, prózai és műfordítói életművében is igen termékeny időszaka ez a néhány esztendő – a 120-nál több ekkor született vers mellett többek

között a *Vita nuova*- és a *Faust*-fordítás is ezekre az évekre datálható. A válságos történelmi idők ugyanakkor költészetének nyelvezetére is rányomják bélyegüket – egy '46-os, apjának írt levelében egy Áprily-versre reagálva így fogalmaz: „Az ércbevésett verseket köszönöm – én pontosan az ellenkező végletben csapongok, s egyre jobban ölébe vesz a formátlanság.” Előadásomban azt is szeretném megvizsgálni, hogy milyen aktusokban érhető tetten a műveiben az, amit ő maga formátlanságnak nevez.